39

DISSERTATIO MEDICA

De

PULVERUM STERNUTATORIORUM VERO USU ET ABUSU,

Quam

SUMMI NUMINIS AUSPICIIS,

SUB RECTORATU MAGNIFICENTISSIMO

SERENISSIMI IUVENTUTIS PRINCIPIS

AC DOMINI,

DN. FRIDERICI WILHELMI,

ELECT. BRANDENB. HEREDE &c. &c. &c.

PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO,

M. D. EJUSDEMQUE UT ET PHILOS. NAT. P. P.

h. t. DECANO,

PRÆCEPTORE AC PATRONO ſuo maxime ſuſpiciendo,

Ad D. XVIII. Septembr. A. MDCC.

Eruditorum examini ſubmittit

A. & R.

FRIDERICUS CAMEL,

Argentoratenſis.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Typis CHR. HENCKELII, Acad. Typogr.

DISPUTATIO MEDICA
DE USU ET ABUSU
PULVERUM STERNUTATORIORUM.

PRÆFATIO.

QUemadmodum Sapientiæ humanæ fundamentum atque initium ſenſus rectè dici poſſunt, adeo, ut illis in vigore atque integritate conſtitutis meus noſtra functiones ſuas promptiſſimè exequi queat: ita nobis non exigua quoq; incumbit neceſſitas o illos ipſos tanquam rationis noſtræ inſtrumentum curare ac colere, & quantum fieri poteſt, in debito ſtatu atque incolumitate ſervare, vt tali cultura ad optimos mentis uſus diſponantur. Quo circa non incongrue illi faciunt, qui oculos frequenti terſione lemarum ac mucaginis per aquam frigidam tempore matutino puros ac ſerenos ſervare allaborant, vel etiam perſpicillis ad diuturnum viſum illos præparant. Auditus organum frequenter purgare inſtrumentis a cerumine vulgaris etiam conſvetudo eſt, ne forſan in gypſeam duritiem mora tranſiens aurium meatum ac gyros obſtruendo auditui noceat. Organon guſtûs quod Lingua con-

ſtituit, & oris eluitiones cum aqua ſimplici factæ & calidæ jam uſitatæ infuſorum varii generis ſorbillationes percommode abſtergunt & mundant, utpote de nocte in lingua obortus lentor papillares ejus tubulos obſidens calida ſic aqua extergitur, ut non tantùm ad meliorem guſtum, ſed & ciborum maſticationem & faciliorem mixtionem cum genuino ſuo ſucco ſolvente diſponatur. Tactum, qui toto diffunditur corpore, frictionibus matutinis convenienter inſtitutis curare utilisſimum & à veteribus valde celebratum conſilium eſt, quandoquidem hoc pacto diſcuſſa ſuperflua humiditate ſpiritus ſegneſcentes in motum concitantur, ut ad corporis & mentis exercitia expeditius influant. Profectò autem nullius ſenſorii majorem hodie mortales habere ſolent curam quam narium, quem in finem non tantùm excogitata fuerunt varia odorum oblectamenta quæ in balſamis ſolidis, liquidis, ſpirituoſis, fumis ac pulveribus ſvavisſimi odoris conſiſtunt, quibus continuo nares deliniunt, ſed & alia nunc frequens ubivis ferme regnat nares purgandi ratio per ſingulares pulveres errhinos & ſternutatorios ex tabaco variisq; ſpecieb9 odoratis & cephalicis confectos, quibus naribus attractis viſcoſum in narium cavernulis hærentem humorem colliquare ac deturbare conantur. Quemadmodum autem ſalubritate ſua ac uſu non caret dictum narium purgamentum, ita tamen tanta jam increvit intemperies, non dicam veſania, nonnullorum, ut mera conſvetudine vel imitatione aut autoritate aliorum inducti tali pulvere nares perpetuo vexare & irritare videantur, ut etiam inter mutua colloquia, conventus ac cœnam deeſſe aliquid humanitatis credatur, niſi quis pyxidem ſuam, qua ſeruari pulvis ille ſolet, ſingulari officio c inſerviendi ejus ſanitati ſtudio alteri offerat ad muci officı-

officinam purgandam. Cum autem perverſus talismodi abuſus, dum ſingulis fere momentis naribus talismodi pulvis attrahitur, non parum damni ac nocumenti afferat ſiccioris præſertim naturæ hominibus; Itaque conſtitui de legitimo horum pulverum uſu nec non prava illis abutendi ratione de præſenti verba facere, & non inutilem hanc materiam paulò uberiori evolutione pertractare. Divinum autem ante omnia Numen imploro, ut ex alto gratiam ſuam ac benedictionem hiſce noſtris laboribus adſpirare velit.

§. I.

UT autem eò felicius in noſtro inſtituto progrediamur & emolumenta ac damna dictorum pulverum ritè exponamus, utile ac è re fore judico ante in Sternutationis naturam, materiam & modum agendi errhinorum paulò penitius inquirere & ipſum quoque locum, ex quo rivus ille mucidus derivatur ac ſtillat, ſecundum anatomicorum recentiorum accuratas obſervationes determinare ac perſpicere. Nolumus autem rebus maximè intenti litem movere de Sternutatorii nominis derivatione ac ortu, multo minus, an illud vocabulum barbariſmum ſapiat, ex criticis decidere, ſed tantum breviter ſtrictimque illud in limine præmonere allubeſcit, per pulveres ſternutatorios nos intelligere tabaci varii generis folia & radices aliasque vegetabilium ſpecies rite ſiccatas & præparatas inque formam pulveris redactas, quæ naribus ſusceptæ inſpiratione membranam narium irritando ſpiſſum vel aqueum humorem evocant, ſive cum forti ac ſonora aëris exploſione, quo caſu vocari ſolent ſternutatoria, ſive ſine illa, ubi errhinorum nomine inſigniuntur, utut ſternutatoria græcis quoque

errhina veniant, meliori tamen vocabulo ptarmica deſignentur. De utrisque autem hic loci agere decrevimus, præſertim cùm ptarmica pro diverſa diſpoſitione hominum facile in errhina & verſa vice errhina in ptarmica degenerent.

§. II.

Primùm omnium autem quò veritas dilucide appareat, conſtare debet, quænam pars corporis principaliter afficiatur ac patiatur in ſternutationis actu, & ex quo loco inſignis illa muci quantitas, quæ mediante talismodi remedio extrahi ſolet, ſtillet ac derivetur. Magnam autem hac in re inter veteres & recentiores paſſim deprehendimus diſſenſionem, dum plures ex veteribus actionem ac motionem ipſius cerebri eſſe ſternutationem affirmant, quæ in conſenſum rapiat thoracem, ſicuti quondam placuit Hippocrati & Ariſtoteli. Alii potius principaliter illã actionem thoracis eſſe, quæ occaſione irritationis factæ in naribus accidat, tuentur. Ita etiam circa partem, ex qua humor ille excrementitius effunditur, in diverſas abeunt partes. Plerique ex veteribus cloacæ hujus originem eſſe cerebrum adſtruunt, recentiores autem ex externis tantùm capitis partibus materiam hanc fluere firmis ratiociniis avtopſiæ anatomicæ innixis comprobare ſatagunt. Nos non diutius refutationi veterum immorabimur neque ſub examinis incudem etiam nonnullorum recentiorum placita revocabimus, ſed breviſſimis ſententiam noſtram exponimus, nempe ſternutationem eſſe violentam actionem & motionem fluidi elaſtici tenuiſſimi, quod ſpirituum vulgari nomine venit, in nervis non tantùm, qui interiora narium inveſtiunt ſed & qui ad thoracem & intercoſtales muſculos deſcendunt. Quæ motio impetuoſa ac præternaturalis cùm ſit

&

& cum magna conſtrictione partium nervearum ac muſculoſarum conjuncta, hinc non inepte à veteribus convulſio, ſive etiam epilepſia parva, levis & particularis dicta eſt, præſertim ab *Avicenna L. 3. c. 2. Tract. 2.* Et tametſi etiam experientia doceat ſternutationem ſæpiuſcule præcedere Epilepſiam, vel etiam illam ſequi, ſicuti id doctè inter alios notavit *Wedelius in tractatu de Medicamentorum facultatibus p. 211.* ut ex eo appareat magnam eſſe affinitatem ac convenientiam inter epilepſiam & ſternutationem, illud tamen teneri meretur hanc eſſe utriusque differentiam, quòd convulſio in ſternutatione ſit magis extrinſeca, ſive extra cerebrum ejusque membranas, in epilepſia autem intra cerebrum, ubi dura mater principaliter violentisſima conſtrictione afficitur, ſicque totum ferme corpus in conſenſum trahitur. Ex quibus patet ſternutationis ſedem non quidem cerebrum eſſe, attamen ſpiritus, qui nervos incolunt, principaliter eſſe affectos. Et inde jam clarum ac perſpicuum fieri poteſt, quare à ſolo irregulari ac concitato ſpirituum motu in diſpoſitis ſternutamentum moveri posſit. Ita curioſæ ſunt obſeruationes, quæ confirmant, nonnullos, quoties cum uxore rem habere geſtirent, immediatè ante ceptum opus ter quaterq; ſternutare coactos fuiſſe, qua de re legi meretur Stalpartius *van der Wiel obſervat. 6. part. prior. p. 44. it. Amatus Luſitanus Scholiis curation. 3. Cent. 4. fol. 370.*

§. III.

Cùm autem affectio ſternutatio ſpirituum ſit, qui primas in regenda tota machina tenent partes, & ex quorum conſtitutione boni vel pravi effectus in corpus redundant, hinc etiam â vetuſtisſimis temporibus ſternutatio actus boni & mali ominis ſignum fuit. Ita optimum

mum ſignum fuit & adhuc eſt reconvaleſcentiæ, quando ægrotantes incipiunt ſternutare, qui aliâs difficulter admodum id faciunt propter virium defectum ſive ſpirituum non ſufficientem influxum, unde vulgatum illud inter medicos Pariſienſes eſt: Sternuit, ſalva res eſt, & è noſocomio expelli debet, circa quam rem videatur *Moſantius Brioſius in Epiſtolis p. 204.* Ita etiam *Bellonius ad Theophraſti Librum de Vertigine p. 9.* vulgo, ait, è Xenodochiis jubent ægros exire, cumprimum ſternutant, quod bono id fiat omine, & quod in limine ſint ſanitatis, quaſi victa calore naturali morbifica materia ſit cocta & modificata. Ex adverſo etiam obſervatum fuit, ſternutationem mali fuiſſe ominis, dum frequenter peſtilentiæ vel alium graviſſimum morbum præceſſerit. Ita *Thucydides Lib. de Bello Peloponneſ. §. 131. fol. 180.* peſtilentis cujusdam malignæque ſternutationis meminit, in famoſa illa Athenienſium peſte graſſantis. *Polydorus Virgilius etiam Lib. 6. de invent. rerum cap. 2.* itidem ſimilis ſternutationis mentionem facit, quà omnes qui aliquoties ſternutaſſent, paulò poſt extingverentur. Aſſeritqne ex recentioribus *Diemerbroccius Lib. de Peſte c.15.* Tempore gravis illius peſtis an. 1635. neminem vidiſſe convaleſcere, qui durante morbo ſternutaſſet ſæpius. Exinde jam mos bene precandi ſternutantibus, qui etiam diu ante Sospitatoris noſtri ortum apud ethnicos & ante ipſum *Ariſtotelem* obtinuit ut *Famianus Strada Proluſionum Academ. L.3.* refert, derivandus videtur. Invaluit etiam is mos & ſemper continuavit per omnes ferme nationes etiam Turcicum regnum, (utut Angli hodienum eum non obſervent,) ut ad ſternutationem vel caput denudent, aut corpus inclinent, & ſternutantes ſalutent his verbis: *Deus te adjuvet*, ut minus etiam ur-

ban-

banus ille habeatur, quisquis hoc, quicquid eſt humanitatis, negligat. vid. Laudatus *Brioſius*.

§. IV.

Hiſce jam miſſis res maximè poſcere videtur, ut recipiamus nos ad examinandum & inquirendum, in quanam corporis parte ſtationem potiſſimum habeat ſternutatio, & unde oriatur muſcoſi iſtius & ſqvalidi humoris ejectio. Memorandum autem hic venit, perperam veteres dijudicaſſe ex cerebro illud, quod ſternutamento ejicitur, ortum ſuum habere. At verò infelicitati temporum, quæ obſervationibus anatomicis circa corpora humana admodum ſterilia fuerunt, id condonandum eſt, utpote manifeſtiſſimè hodierno tempore demonſtrari poteſt, os ethmoides ſeu cribriforme foraminulis variis inſtructum, non aptum eſſe ad transmittendam vel emittendam quandam materiam fluidam, cùm firmiter foramina, utut pervia, dura matre & nervorum ramulis per hanc tranſeuntibus occluſa ſint, ut nullum fluidum etiam tenuiſſimum, ſicuti eſt ſpiritus vini rectificatiſſimus, ibi detentum ne ad minimam guttam tranſire & ad nares deſcendere poſſit. Denique & illud clariſſimæ veritatis eſt, humorem talem, qui per ſternutationem diſcutitur, intra duram matrem & cranium nunquam deliteſcere, neque talem reperiri in cerebri ventriculis, nec glandulam pituitariam ſuam, quam ſecernit, lympham huc amandare; ut adeo cloacæ hujus origo alio in loco quærenda ſit. Deinceps & nunquam hoc demonſtrari poterit, aërem neque odores, multô minus alia externa inſpiratione immediate in cerebrum pervenire poſſe, hinc optimè *Galenus de ſimplicibus medicamentis* ſcribit: Errhina quæ mediante inſpiratione attrahuntur inna-

B res

res non,ut vulgaris eſt opinio,per os cribriforme ad cerebrum ſcandunt; Sic etiam mera perſvaſio & figmentum eſt,in illis,qui tabaci fumigationi perpetuò ſtudent, anteriora cerebri eſſe ſiccata & fumo nigro infecta, quod clariſſimè variisque diſſectionibus factis refutavit *Neander in Tabacologia p. 228. & ſeqq.*

§. V.

Quocirca rectiſſimè cum recentioribus ſternutationis ſubjectum & originem muci, qui naribus ſolet expurgari,nec non ipſius olfactûs organon credimus eſſe cavernoſam interiorum narium ſtructuram & oſſeam concamerationem, quatenus nempe membrana non tantùm ad ſenſum, ſed & ad pituitæ ejectionem diſpoſita inveſtitur. Operæ pretium autem duco hac occaſione accuratius paulò, qua tamen fieri poteſt brevitate, internam narium mirabilem ſtructuram perluſtrare. Quod autem internam narium concamerationem ſpectat, deprehendimus varios ſinus & cavitates oſſeas (2) gyros anfractuoſos oſſeos triplices,qui ſcalæ, it: oſſa turbinata ſpongioſa vocantur, quorum fabricam & uſum ſingulatim jam perſpicere placet. Sinus autem illi rectè numerantur duodecim, nempè duo ſphœnoidei, qui intra os, quod Sphœnoides dicitur, excavati ſunt & ſellæ equinæ ſubjacent. Ex iſtis per unum foramen humores delabuntur in binos meatus, qui à naribus ad fauces tendunt. Ethmoidei ſex numerantur, qui frontalibus & ſphænoideis intermedii ſunt,in utroque latere tres, & hi tenuibus oſſibus transverſis & nonnihil obliquis ab invicem diſtincti ſunt, quorum anteriores reliquis ampliores ſunt, in quibus etiam foramina duo reperiuntur, quibus mediantibus anterior hic ſinus ethmoidæus cum maxillari

com-

communicat. In oſſe frontis juxtá naſi radicem duo quoque extant ſinus dicti frontales, quorum unus ſæpius altero amplior & diſtinctas etiam fovet cellulas. In illorum ſinuum poſtica parte foramen eſt, quod narium poſteriorem partem reſpicit. In maxilla autem ſuperiore duæ cavitates ampliſſimæ ſunt, in quarum ſuperna parte unum eſt foramen & brevis ductus, qui ex ſinubus ethmoideis anterioribus humorem recipit.

§. VI.

Sinus hi dicti duodecim nec non os Vomeris omniaque oſſa ad narium fabricam ſpectantia inveſtiuntur membrana, quæ propter officium ſuum dicitur pituitaria, hancque cum ſinubus narium ex omnibus accuratiſſime deſcripſit *Vieuſſen in Nevrologia c.16.p.187.* ubi aſſerit illam eſſe fungoſam, ſpongioſam ac glanduloſam quamplurimis diverſi generis vaſis inſtructam, quæ ſi digitis comprimatur, mucum ſtatim emittat, ſique in aquam immittatur, ſpongiæ ad inſtar intumeſcat. *Caſſerius Placentinus* illam dicit eſſe ſpongioſam ſublividam & multùm ſanguineam, ita ut ſi digitis leviter fricetur, ſangvinem effluere faciat. Et obſervavimus in nuperrima anatomia cadaveris maſculini celebrata ab *Excellentiſſimo Dn. Præſide* membranam hanc numeroſiſſimis arteriolis ſtipari, quæ injectione liquoris ſpiſſi rubicundi adhuc dum in capite ſiccato elegantiſſime apparent. In plexulos hepatis uterini plexibus non abſimiles numeroſas has arterias ex carotidum ramis externis enatas exire autor eſt idem *Vieuſſen l.c.* Hæc jam membrana, glandulis copioſiſſimis prædita, ex innumeris hiſce arteriolis partem aquoſam, lymphæ nervorum ac cerebri elaſticæ ſpirituoſæ activitatem infringentem, inſtar cribri ſeparat & per breves

ves quoſdam ductus,quos vaſa mucifera laudatus Vieuſſen nominat , & quorum aliqui ſetam admittunt, & circa poſticam osſis vomeris & utriusque osſis palati partem apparent , expurgat & in nares ceu communem cloacam derivat. Hæc itaque membrana,quæ ab utroque osſis occipitis proceſſu oritur latèque expanditur & internè œſophagi tunicæ continua eſt ac laryngis latera contingit,os vomeris,oſſaque ſpongioſa & turbinata omnesque ſuperiùs nominatos ſinus duodecim obducit, eſt emunctorium principale ipſius muci, qui ſecernitur in naribus & ſinubus, ubi mora nonnunquam nimium lentorum contrahit. Non autem ubique eſt æqualis crasſitiei vel conformationis, nam quæ poſticæ utriusque osſis palati parti appenditur , ea craſſior eſt & fere tota glanduloſa & muciferis inſtructa vaſis intertexta videtur. Illa autem membranæ pituitoſæ pars, quæ duodecim ſinus inveſtit, ſubalbida, mollis & ſpongioſa eſt, valde autem membranoſa & magis tenſa apparet illa, quæ osſibus ſic dictis turbinatis inſternitur; De his autem oſſibus *Caſſerius de fabrica naſi L.3.|c.16.* ſcribit: In profundo narium recondita ſunt oſſicula illa oblonga ſpongioſa, quæ gradu ſcalæ videntur appellari, eò quod gradatim unum ſupra aliud poſitum ſit. Turbinata hæc oſſa dicuntur. Oriuntur ex parietibus narium oſſibus inquam, cavitatem genarum internè ſepientibus, ubi initio tenui exorti ſtatim craſſeſcunt & turbinis formam aſſumunt, undique libera & nusquam niſi ſuo principio alligata, ita deorſum pendula dependent, ut intermediam quandam latebram inter os genæ conficiant. Et ſane jucundum ſpectaculum eſt hæc osſicula, ſeu lamellas oſſeas, quæ neutiquam cartilagineæ ſunt, in va-

varios cylindros tubuloſos & ſemicirculos oſſeos convolvi, ut quaſi in diverſos ſpecus & labyrinthos,ubi alia in aliam tendit, dividi. Hæc ſingula ſpongioſa oſſicula, ſingulæque eorum lamellæ & inde effictæ cavitates tunica etiam ſpongioſa ſed magis nervea inveſtiuntur. Hinc etiam hæc ipſa magis præ aliis membranæ partibus ſenſu exquiſitiori gaudet; ſicuti enim tota membrana pituitaria per nares extenſa ſenſum ſuum ac motum maxime nanciſcitur non tàm a primo, quàm à ſecundo ramo quinti paris emiſſi, ita maximè hi nervi plurimas fibrillas per membranam oſſa turbinata obducentem ſpargunt atque diſtribuunt, hinc merito huic tunicæ & dictæ oſſium turbinatorum conformationi odoratûs organi titulus tribuendus eſt, cum non peculiaris hujus tunicæ textura nervea tenſa alium uſum arguere videatur quàm ut tantum mucum ſeparet: Quocirca *Bartholinus in tractatu de olfactus organo*, rectiſſimè ſcribit: quo major tunicæ narium eſt ſuperficies,eò plura nervoſa extrema in eam terminari poſſunt, pluresque aëris particulæ in eandem impingere,hinc etiam laudatus autor in venatico exquiſitiſſimi ſenſûs cane inextricabilem & plane innumerabilem lamellarum in ſemicircularem figuram curvatarum progerminationem & circumvolutionem invenit, & animalia olfactu excellentia oſſicula talia cucullum vel concham veneris figura referentia ſemper plura, longiora, magisque contorta poſſidere ſcribit.

§. VII.

Sententia itaque noſtra eſt,tunicam hanc ſenſibilem oſſa turbinata cum illorum cavitatibus inveſtientem ſubjectum maximè eſſe odoratûs, cujus organon in tunicæ

narium multiplicitate, dum ex anguſto in auguſtum ipſa tendit, & in concavitate oſſiculorum aërem odoriferum non tantùm remorante ſed & reverberante conſiſtit. Et ſicuti in hac tunica particulæ odoriferæ fluido reſpirationis impulſæ percipiuntur, ita etiam nullum dubium eſt, in eadem tunica varios pulveres vel ſpecies naribus ſusceptas ibi appulſas percipi ſenſumque irritatorium ab iisdem excitari, adeo ut idem ſubjectum odoratûs & ſternutationis ſit. Irritatâ autem illa tunica in conſenſum utique trahitur tota tunica narium pituitaria, propter eandem communionem nervorum, nec non continuitatem, ita, ut fibris ejus conſtrictis & compreſſis ſuccus ille, qui in eadem hæret, copioſè & ubertim excutiatur.

§. VIII.

Deſcripto jam ſufficienter ſternutationis organo & ſubjecto, illoque loco, è quo promanare craſſus ille mucus ſolet, qui ſternutatione ejicitur, reſtat jam ut etiam breviſſimis naturam ſternutationis ſive motùs iſtius thoracis convulſivi cum violenta exſpiratione & aëris exploſione vehemente juncti indolem perluſtremus, & maxime, quomodo thorax & diaphragma ab irritatione narium tunicæ in conſenſum rapiantur. Notum autem jam eſt ex anatomicorum obſervationibus non tantum primum nervorum par, quod proceſſuum mammillarium nomine venit, verùm etiam ſecundum ramum quinti paris nervoſi intra cranium oriundi abire ad pituitariam membranam, maximè autem ad illam partem, quæ oſſa turbinata ſic dicta ſeu ſpongioſa inveſtit, ubi non modô ſenſûs ſive perceptionis odoriferarum atomorum, ſed & omnis motûs & contractionis hujus membranæ cauſa exiſtit. Quoniam autem par nervorum intercoſtalium

quoad

quoad maximam ſuam portionem nervis quintæ conjugationis debetur, hinc facillimè ratio peti poteſt, quare irritatione facta moleſta in naribus, quam ſemper ſubſequi ſolet influxus celerior nervei fluidi, in conſenſionem ſimilemque actionem ſpiritus in nervis intercoſtalibus exiſtentes rapiantur. Optimè hinc Vieuſſen *Lib. 3. cap. 5. ſcribit:* In ſternutatione ſtatim ac nerveæ fibræ, quæ in membranam narium interiora occupantem deſinunt, â re quavis acri vellicatæ corrugantur, illicò diaphragma propter altiorem inſpirationem à ſpiritu animali per nervos intercoſtales devecto excitatur, deprimitur & ſubinde membranæ narium ſpaſio remittente, ſeptum transverſum ſuperiora verſus vehementer retractum violentam exſpirationem excitat. Ex quibus dictis & adductis patet diaphragma potius & principaliter ſedem & ſubjectum ſternutationis eſſe dicendum quàm ipſum caput, vel in eo contentum cerebrum, tametſi non negandum ſit, ex influxu concitariori ſpirituum, qui occaſione vellicationis ac morſicationis tunicæ narium nerveæ contingit, violentum hunc thoracis motum dependere. Strepitus autē ille & aëris ſonora exploſio, in ſternutationis actu quæ contingit, unicè proficiſcitur ab aëre per exſpirationem celerrimè ex trachea in anfractuoſos narium meatus & ibi contractione quaſi anguſtatos vi tranſeunte & irruente, ubi reverberatione, alliſione & fractione talem ſtrepitum & ſonitum edit, unde etiam ſæpius fit, quando ſic aër primùm vehementer inſpiratus maxima vi in exſpiratione expellitur, ut etiam cibus & potus in ore & faucibus hærens ejiciatur, lapilli in interiori aure hærentes, uti nuperrimum hîc exemplum docuit, expellantur, vel calculi ex renibus & ureteribus in veſicam deturben-

bentur, aut etiam fœtûs propulſio ex utero promoveatur.

§. IX.

Hiſce jam pertractatis ordo poſtulat, ut non tantùm illa, quæ ſternutationem excitare apta ſunt perſpiciam9, ſed maximè etiam, quod noſtræ eſt tractationis, eò dirigamus animum noſtrum atque inquiſitionem, quò illa ipſa quæ ingreniuntur & conſtituunt famoſos illos pulveres; errhinos & ptarmicos, cognoſcamus, & medicè examinemus. Et cùm jam noſter ſcopus ſaltim eò tendat, ut non tam illa, quæ intrinſecus in corpore anſam præbere poſſunt huic affectui, inquiramus, quâm potius externas cauſas ſcrutemur. Hinc omisſis illis, quæ utique uberiorem tractationem merentur, ſaltim jam occupati erimus circa cauſas externas. Brevibus autem aſſerimus; Omnia illa quæcunque membranam illam narium ſenſu exquiſito pollentem, vellicare, irritare, morſicare, apta ſunt, illa etiam ſternutationem facili negotio movere poſſunt. Ita ſola titillatio cum penna vel cum papyro convoluta facta, ſternutamentum prompte ciet. Et compertum eſt, irritari etiam nares & ſternutationis motum produci per repentinum tranſitum è loco obſcuro in admodum illuſtratum. Unde etiam rectè dixit *Ariſtoteles*: *Sternutat, qui ſub ſolem ſe committit. Cl. Schneiderus tractatu de ſternutatione* refert, concionatorem quendam ſe cognoviſſe, qui cùm ſoli exponeretur, bis, ter vel etiam ſæpius ſternutare coactus fuerit, quod tamen tantum modo locum habet in ſubjectis ſenſibilioribus. Ratio autem hujus effectus hæc eſt: radii ſolares penetrantiſſima ſua actione ac motione aerem commovendo, ipſos etiã ſpiritus tunicæ narium inſidentes fortiter commo-

movendo, ipſos etiam ſpiritus tunicæ narium inſidentes fortiter commovent; non ſecus ac videmus lucem ſolarem ob vehementiſſimam ſuam actionem oculis laborantibus non conferre, ita ut etiam ſolus aſpectus lucis in ophthalmia cauſari vel augere eandem ob cauſam dolorem poſſit ; ſiquidem nulla ſenſatio nulla perceptio in machina noſtra microcoſmica ſine præcedente tactu vel tremula motione membranarum fit.

§. X.

Ut autem propius accedamus ad materiam & naturam illorum, quæ vel tantùm pituitam è naribus evacuant vel cum aeris exploſione illam educunt, dicimus: omnia ea eſſe indolis ſalinoſulphureæ acris, quandoquidem non omnia ſalia, uti ſunt neutra, media, ſalia etiam acida tali facultate pollent, quippe quæ fixioris naturæ & ſpiculis craſſioribus dotata minorem ingreſſum habent in tenuisſimos fibriſſarum membranacearum poros, ſed requiruntur paulò ſubtiliora, qualia ſunt ſulphurea & acria, quæ motu inteſtino ætheris ſtipata longe penetrantiora ſunt & intimioris admiſſionis, unde etiam videmus ſalia volatilia naribus indita promptè colliquare pituitam, imó ſternutationem excitare. Quinimò admodum vero ſimile eſt, principium illud, quod in errhinis & ſternutatoriis operatur, ad alkalinam potius quam acidam naturam accedere, præſertim cum acida enervent & notabiliter infringant illam vim teſte experientia & antiquisſimo authore *Plinio*, qui *hiſtor. nat. Lib. 23. cap. 1.* inquit: *Sternutamenta acetum olfactu cohibet.* Et cum omnia purgantia propter idem ſal acre irritans ſubtile volatile plus minus cauſticum, ſint ſimul validiora ſternutatoria & ipſorum vis purgans manifeſtò enervetur atq;

C ci-

cicuretur ſalibus acidis, dum nempe hæc ipſa ſal illud tenue volatile alkalinum figunt, & motum iſtum ætheris igneum ſiſtunt, ita enim non inconvenienter argumentari licet eodem ſale gaudere ſternutatoria, quo ipſa purgantia. Accedit & illud, quod tabacus errhinorum & ſternutatoriorum princeps ſale volatili acri ſulphureo copioſisſimo polleat, qui intra aſſumptus ventriculi, œſophagi & inteſtinorum membranulas fortiter vellicando & vomitum & ſedes violenter ciere ſolet, manifeſto documento: non alium modum agendi ſternutatoriorum quam emeticorum ac purgantium eſſe, qui verſatur in morſicatione, inſultu & roſione tunicarum nerveo glanduloſarum. Deinceps elementum illud, quo agunt ptarmica & errhina, ſalinæ volatilis ſulphureæ naturæ eſſe vel ex eo intelligi poteſt, quod pleræque herbæ cephalicæ quæ ſale ſubtili volatili oleoſo gaudent, cujus generis ſunt nominatim origanum, ruta, flores anthos, majorana, thymus, ſerpillum, baſilicum, ſemen naſturtii, ſinapi, coriandrum, cubebæ, vel recentes vel melius ſicco modo naribus inditæ prompte ſternutatorium vel tantum errhinum effectum exhibeant.

§. XI.

Non autem occupati erimus totum catalogum omnium errhinorum & ſternutantium proponere, ſive totam materiam errhinorum recenſere, ſed tantum animus eſt breviſſimis exponere, ex quibus ſpeciebus uſitatiſſimi iſti pulveres, qui naribus inſpirantur & attrahuntur, evacuandi muci cauſa componantur, ſive quænam illorum ingredientia, quis modus præparandi ſit, ut eo melius poſtea perſpicere queamus, quid damni vel emolumenti afferre queat illorum rectus uſus atque perverſus

ab-

abuſus. Dixi autem ſuperius, pulverum horum ptarmicorum princeps ingrediens eſſe ipſum tabacum ſeu herbam nicotianam; Poſtquam enim hujus herbæ maxima utilitas generi humano innotuit ſub variis formis interne & externe uſui humano illam adaptarunt, & cum nautæ ac milites, quibus initio frequentior fuit tabaci uſus, experimento didiciſſent tabacum in pulverem redactum & naribus inſpiratum eſſe ptarmicum, & hoc ipſo exonerari caput utilitate optima, hic uſus poſtea ad multas gentes & nationes pervenit, & primum ad Italos, apud quos talium pulverum uſus eſt frequentisſimus, poſtea ad Gallos & etiam ipſos Germanos ſeſe extendit, factũ, ut tabacomania jam multi laborent, & ipſa conſvetudo talem pulverem fecerit pene cum aere neceſſarium, ita plerisque inutilis & ſuperfluus imo noxius eſt. Multi recto ejus uſu primo, deinde facta conſvetudine ſunt verba *Magneni de tabaco*, poſtea contracto habitu tantam hujus pulveris copiam abſumunt, ut hominem noverim, qui die unico pulveris tabaci optimi uncias tres naſo ſuo perdiderit. Sed opus jam eſt ut de præparatione maxime horum pulverum quædam ediſſeramus, & quibus in locis præparetur. Notum autem eſt, præparari maxima in copia Bononiæ, Trienti, Venetiis, Turini, unde etiam ad alias disſitas regiones affertur magno lucro mercatorum. Præparatur autem ita: Sumitur præſtantisſimus tabacus de Levante & ejus ſtipites ac ceſpites infunduntur aqua roſarum, poſtea ſiccantur & in minutiſſimum pulverem rediguntur, qui pulvis cum ſolutione tenui tragacanthæ miſcetur, & in paſtam redigitur, quæ poſtea per cribrum, quod ex tenuiſſimis funiculis ferreis compoſitum eſt anguſtisſima foramina relinquens trajicitur, ita ſub ſpecie tenuis-

 ſi-

ſimorum pilorum apparet, qui poſtea ſingulari enchireſi excipiuntur vaſe concavo magno & continua agitatione & ſuccuſſione in globulos minutiſſimos rediguntur, germanicè **gekörnter Toback**/ qui poſtea oleo de cedro, vel jaſmino, pergamotti ſvavi odore imbuitur, & talis ex Italia ad nos affertur. Turini flores aurantiorum exſiccatos it: flores roſmarini admiſcere ſolent. Alius autem eſt modus præparandi hunc pulverem in Hiſpania; hic loci enim in tenuisſimum pollinem, qui infumum facile abit, redigitur. Nempe ſumunt tabacum optimum de Braſilie, & in camera calefacta extremè illum ſiccant, ut inter manus teri poſſit, talem jam indunt duobus ſacculis ex linteo ſubtili confectis, poſtea in alio conclavi puro vir, qui bene nares, oculos & os ſingulari adaptato inſtrumento munivit ac defendit, duos hos ſacculos vehementiſſimè inter ſe concutit, ut tenuisſimus pulvis ſub forma fumi per porulos ſacculi expellatur, qui deinde in conclavi excipitur, & ad uſum colligitur, & hic jam propter tenuitatem ſuam inſpiratione improvida facile ad ipſam laryngem aſperamque arteriam tranſit, ibique irritatione facta tuſſim concitat. Præterea uſitatus hoc tempore adhuc eſt alius, qui ex Portugallia ad nos affertur ſub forma pulveris non adeò ſubtilis, coloris ex flavo evirideſcentis, & odorem habet, ſicuti panis Weſtphalicus groſſior, vulgò *Bonpour nickel* & præparatur ex foliis optimi nigri tabaci prius maceratis in aqua roſarũ, ut nimia acrimonia ſalino-ſulphurea extrahatur, poſtea folia exſiccant, & pulverẽ ex ipſis faciunt, quem ſine ſvaveolentia ut plurimum relinquunt.

§. XII.

Præter has præparationes ſimplices adhuc reſtarent

rent deſcribendæ innumeræ magis compoſitæ, dum quivis fermè pharmacopola vel medicus gratioſus in quavis regione peculiarem excogitat compoſitionem, ut non tantum colore ſed & odore ac conſiſtentia pulveres hi inter ſeſe admodum differant, ubi tamen plerumque manet baſis tabacus, modo quod varias ſpecies cephalicas fragrantisſimi odoris ad meliorem gratiam conciliandum admiſceant. Noſtri officii erit probatiſſimas & valdè expertas & quas nos magnifacimus tantummodo hoc loco inſinuare, ut quivis habeat, quo caſu neceſſitatis pro diverſitate morborum & humanæ temperiei uti queat; In anteceſſũ autẽ hic monere opꝰ eſt, duo errhina elegantiſſima & præſtantiſſimæ virtutis parum vel planè incognita magnifacere Dn. Præſidem, quorum uſum etiam variis in affectibus magno cum fructu & capitis robore adhuc expertus eſt, horum primum eſt reſina ligni gvajaci, non illa quæ ſpiritu vini rectificato ex raſura hujus ligni extrahitur, ſed quæ mediante coctione cum aqua tantum ſimplici elicitur, dum nempe in ipſa aqua per ſufficiens tempus raſura coquitur, decoctum poſtea leni calore inſpiſſatur ad ſiccitatem usque, ſic emergit ptarmicum pulcherrimum, quod ſvavi balſamicum odore nares afficit & ſatis potenter pituitam colliquat. Alterum eſt benzöe in flores reſoluta, quando nempe hujus gumi optimi pulvis coquitur in aqua pluviali quæ identidem inſpiſſatur, ita pulvis odoris ſvaviſſimi ex ſplendeſcentibus miculis & ſquamulis compoſitus conficitur, qui naribus attractus penetrantia ſua eximiè nares ad motum ſuſcitat, & denſatum ibi humorem extergit. Cum aqua autem inſtituitur dictorum remediorum præparatio, quoniam hæc ex reſinoſis iſtis corporibus extrahit ſimul præter ſul-

phureas, acutas, ſalinas, ſcindentes & pungentes partes, quæ hic maximè deſiderantur.

§. XIII.

Sed ut redeamus ad noſtras quas laudamus & laudavimus formulas, I. hæc erit. Rec. ſacchari optimi unciam ſemis, balſami apoplectici grana duodecim, florum benzöes, reſinæ ligni guajaci ana grana decem, miſce. Hic pulvis gratiſſimi eſt odoris & egregiè nervoſas capitis partes ſolatur, nec non pituitam ſatis efficaciter educit, hinc merito cunctis fermè errhinis eſt præferendus; præcipuè autem ſingularem opem ſpondet in capitis ſeu actionum animalium torpore, vertigine, nimia ſomnolentia, decubitu humorum catarrhali, ad dentes, ad aures, capitis gravativo dolore; egregiè quoque conducit pituitoſis & qui caput imbecillum habent. II. Recipe pulveris tabaci, infuſione aquæ roſarum prius mitigati, unciam ſemis, florum aurantiorum exſiccatorum drachmas duas, olei florum aurantiorum optimi Italici guttas decem. Lenis operationis hic pulvis eſt & ſvavem odorem ſpirat. III. R. pulveris ligni alöes, ſuccini pulveriſati, tabaci ana drachmam unam, caſtorei grana decem, olei majoranæ guttas quatuor. Pulvis hic indiſpoſitione ad apoplexiam, epilepſiam, paralyſin, vertiginem egregii uſus eſt. IV. Recipe ſalis volatilis ammoniaci ſicci drachmam unam, olei majoranæ guttas decem, miſce. Hoc penetrantiſſimum eſt errhinum ſolo odore, vel melius pulvere ejus naribus attracto in deperdito odoratu ab humore craſſo, copioſo, ſpiſſo, frigido quale quid accidit in coryza, nec nō in naribus plane occluſis, item apoplectico, epileptico paroxyſmo, nec non in affectibus ſoporoſis efficaciſſimum. V. Recipe radicis iridis florentinæ drachmam unam, flo-

florum balauſtiorum, roſarum rubrarum, ana ſcrupulos duos, florum anthos lavendulæ drachmam ſemis, hellebori albi grana octo, moſchi in ſpiritu roſarũ ſoluti grana duo, pulvis exinde fit varii & grati coloris, & talis ex Turcia afferri ſolet, nec uſu ſuo defraudandus; hoc ſaltem vitii habens, quod linteamina propter flores balauſtiorũ rubro colore inficiat. VI. Recipe florum liliorum convallium, majoranæ, pulveris tabaci ana drachmam unam, hellebori albi grana duodecim, olei majoranæ, cubebarum ana guttas quatuor; pulvis hic ſi ſternutatio movenda eſt, & pituita craſſa educenda, naresque muco obſtructæ, in pituitoſis & phlegmaticis egregie ſuum facit officium. VII. Recipe radicis valerianæ, ſeminis fœniculi, pulveris tabaci ana drachmam unam, florum benzöes grana duodecim, olei cubebarum, fœniculi, majoranæ guttas duas, ſpiritus roſarum guttas duodecim, miſce fiat pulvis, qui in affectibus oculorum, viſus imbecillitate, nimiaque illorum ſeroſitate uſum habet non contemnendum. VIII. Clariſſimus *Lentilius in miſcell. parte 2. pag. 564.* hunc pulverem magnifacit in graviſſimis capitis affectibus; Recipe olei ſuccini ſcrupulum ſemis, lavendulæ, roriſmarini, ſalviæ, rutæ, ſpicæ ana guttas tres, balſami apoplectici grana octo, incorporentur cũ ſaccharo canarienſi finiſſimo ut fiat pulvis. Pulvis Mechoacannæ albæ cum oleo fragranti eximium quoque errhinum conſtituit, id quod ex Inſula Malthæ adferri ſolet.

§. XIV.

Recenſitis ſic optimis, quæ uſui ſervire poſſunt, errhinorum & ptarmicorum formulis, utile futurum judico, ſi de illorum uſu & abuſu etiam verba faciam, illumque rationibus & experientia munitus aperte oſtendam

dam. In confeſſo autem eſt, omnino talismodi pulveres, ſi modus in hiſce ſit & prudenter applicentur, ſalubritate ac fructu non carere, quandoquidem in dubium vocari nequit, membranam illam narium, quæ in capite tam latè ſeſe extendit, & tot anfractuoſos oſſium gyros ac ſinuoſas cavitates obducit, eo officio fungi, ut viſcoſam, mucidam ac ſeroſam ſuperfluam materiam ex ſanguine ſecernat, quo ipſe purior, agilior, & ad fluidi nervei ac cerebri elaſtici productionem aptior evadat, dum liberatus eſt ab ea materia, quæ ejus activitatem, expanſionem elaſticam impedire ac retundere poterat. Quinimo per ſolenne hoc narium emunctorium ſeparata ſic debitè materia pituitoſa, præſertim in illis, qui ejus copia abundant, ſanguis in progreſſu & circulo ſuo per caput longè liberius ac minus impedite circumvolvitur, cum alias ſi obſtructis naribus refertus ac onuſtus talismodi lento humore ſit, deprehendamus & gravitatem capitis cum dolore, auditus difficultatem, tinnitum aurium, vertiginem, torporem actionum animalium, ſomnolentiam, exinde oriri. Quemadmodum itaque legitimum exercitium actionum, quæ ſanitati præſunt, potiſſimum fundatur in debitis ſecretionibus & excretionibus: ita omnino medici opus atque intentio eſſe debet, ſi ſecretiones hæ labaſcant, ſi ſecretoria & emunctoria otientur, vel obſtructa ſint, convenientibus remediis, omnes ſecretiones ſollicitare, procurare, obſtructaq; diſſolvere ac reſerare, cui fini etiam ſerviunt purgantia, diaphoretica, diuretica, expectorantia, apophlegmatizantia, ſalivantia & hujus generis alia. Ex quo jam facile quivis intelligere poteſt, remedia, quæ nares incitant ad excretionem muci, magnæ eſſe efficaciæ & inſigni niti

fun-

fundamento in re medica, adeò ut illorum uſus æſtimandus meritò ſit.

§. XV.

Cùm autem natura optima ſit morborum medicatrix & vias monſtret, per quas duci in utilis humor debeat opportuniſſime, & medicina imitatrix naturæ ſemper ſit, hinc quoniam obſervamus naturam ſæpius ipsam ſternutationem efficere & colluviem humorum ſeroſorum per nares educere inſigni cum corporis levamine, ſicuti videmus in coryza: ita etiam arte procurare nonnunquam licebit talem expurgationem ſeri effæti, inutilis, copioſi, præſertim ſi corpora fuerint pituitoſa, ſi humores circa caput ſtagnant, gravitatem & dolorem preſſorium inducunt, & nares humidæ obſervantur. Maximè omnium autem tale excretionis genus moliri licet, ſi homines certis anni temporibus aſſveti fuerint ipſius naturæ vigore talismodi excretioni ſive profluvio ſeri per nares, quale quid ſi â cauſis variis cohibetur, non poteſt non magnam noxam inferre toti corpori inprimis autem capiti. Deinceps quando odoratus deperditus eſt ob nimiam humiditatem cicra hæc loca confluentem, utiliter etiam aplicantur pulveres errhini, qui non modò ex ſiccandi, ſed & tonum fibrillarum nervearum roborandi facultate pollent. Siquidem notum eſt uti omnes reliquos ſenſus, ſic etiam odoratum perfici in ſenſoriis, quæ membranas habent nerveas, tenſas, ſpiritu animali turgidas, ut tremulum & undulatorium motum, qui ad omnem perceptionem requiritur, externum objectum efficere atque imprimere poſſit. Quando itaque membranæ nimis ſunt relaxatæ & copioſo humido imbutæ, nulla odorum perceptio, ſicuti manifeſtò patet in coryza, fieri poteſt, hanc autem humiditatem præter

naturam congeſtam extergunt, abſumunt pulveres tabacini ſpeciebus & oleis cephalicis nervinis exaltati. Præterea per ipſas nares etiam oculi purgantur, dum ſeroſitates ex oculorum glandulis plorantes per punctum lacrymale in cantho oculi ſitum ſingularemque tubulum interoſſeum, qui ad narium cavitatem tendit, ordinaria via deſcendunt, quemadmodum id apertiſſimè videmus dum lacrymas copioſas emittimus, quod magna humiditas ex oculis dilabatur ad nares. Quod ſi itaque ſive in puerili ſive in ſenili ætate inque catarrhoſis ſubjectis tono glandularum ocularium nimis relaxato humiditates craſſæ, limoſæ, vel etiam ſalſæ, acres, copioſius in oculis influant, & non modo illorum ſerenitatem ſed & viſus aciem turbent, tunc pulverum, quos in ſuperioribus laudavimus, moderatus uſus ſumme erit proficuus. Præterea & ipſa experientia teſtatur, in viſu abolito principio guttæ ſerenæ tales pulveres errhinos cephalicos, minus autem violenter ſternutationem moventes, hiſce affectibus opitulari, efficaciſſimè, inſpecie verò quando incipiunt maculæ vel imagines minutæ inter cernendum ante oculos agitari, dicta remedia laudem merentur ampliſſimam. Confirmat hoc ſuo exemplo Cl. *Bartholinus in hiſt. anatom. cent. 5. obſervat. I. pag. 50.* poſtquam enim aliquamdiu inter legendum potiſſimùm aut ſcribendũ maculis vexatus fuerat, tandem ptramico frequenter naribus immiſſo liberatum ſe Deo benedicente refert. Remedium autem hoc eſt. Rc. Tabaci opt. unciam unam Majoran. uncias duas Euphraſ. Sem. Fæniculi ana drachmã unam Agarici trochiſcati ſcrupulum unum aqv. Fœniculi quant. ſuff. fiat pulvis ſubtiliſſimus.

§. XVI. Commendamus etiam dictorum laudatiſſimorum pulverum uſum in aurium vitiis, quando nem-

nempe multæ ſeroſitates in capite collectæ ibi procumbunt & membranam tenuiſſimam nerveam, aurium labyrinthos obducentem nimium humectant & relaxant. Tali in caſu ſerum vitiatum ibi hærens percommode mediantibus errhinis vel ſternutatoriis per ductus Evſtachianos ex auribus ad palatum abeuntes evacuatur. Quando coryza infeſtat homines & maximo natura molimine quærit ibi deponere ſordes pituitoſas, quibus ſarcinata eſt, non inutilis etiam erit horum remediorum uſus, opus tamen hic quadam circumſpectione, in principio enim quando ſerum eſt nimis fluxile ſalſum & acre, & cum impetu fluit ad nares, abſtinendum ab hiſce eſt, major enim tunc affluxus excitabitur, in declinatione autem quando ſerum incipit fieri ſpiſſum & in craſſas lemas abire, quæ interiora ſinuum occupant, tunc noſtros pulveres adhibere ſumme proficuum erit. Addimus & hoc, quòd errhina rite præparata & balſamicorum ac cephalicorum additione roborata, naſum a fœtore, a polypo aliisque concretionibus ſqvalidis, nec non a malignis exulcerationibus præſervare poſſint. Compertum enim in praxi medica eſt, qua ratione ſerum malignis cauſticis ſalibus in graviori ſcorbuto vel lue venerea infectum, ad has partes procumbat, illasque propter teneritudinem ſuam corrodat penitusque exedat & fœdum ac incurabile ulcus producat, quod hiſce remediis etiam poteſt averti, partim dum ejusmodi ſeri maligni ulterior ſtaſis ac mora, qua ſemper majorem corroſivitatem induit, impeditur, partim etiam quòd balſamicis ſpeciebus putredo præcaveatur. Tandem etiam illud inſinuare hic licebit, ad memoriam & prudentiam hominis, quod quidem paradoxon videtur, conferre temperatum noſtrorum pulverum uſum. Quemadmodũ enim cerebrum nimia hu-

miditate obſeſſum plane ineptum eſt ad actiones ingenii & memoriæ exequendas, dum idearum veſtigia difficili negotio in fibrillas ejus imprimi nec diutius detinere poſſunt &c. ita multò magis ſpiritus torpidi & ſegnes fiunt, quando ſangvis vehit ſerum exſuperans; unde exercitium judicii ac promptitudinis ad ratiocinandum, quod in ſpirituum debita agilitate conſiſtit, plane vacilat & imminuitur. Etenim non incongruè dictum a ſapientiſſimis veterum cerebrum ſiccum eſſe ſapientiſſimum, & communi proverbio, prudentes emunctiores, ſive emunctæ naris homines ob eandem rationem ſalutantur. Ex quibus liquido conſtat, apud pituitoſos & illos, qui multum humidi generant, & cerebrum laxius ac mollius habent, ad actiones ingenii excitandas non minimam opem ferre & ſpondere pulverum talium exſiccantium & ſpiritus ſerenantium uſum. Et quamvis non immediate ex ipſo cerebro educatur ſuperflua ſeroſitas, e pituitaria tamen tunica, antequam ad ipſius cerebri interiora cum ſanguine aſcendit, illud ipſum contingit. Tandem curioſum eſt quoque quòd Welſchius *in ſyllog. curat. obſ. 12.* ſcribat podagricum ex conſilio Ulrici Ducis Würtenbergici intra ſingula decennia ſemel majorana cum origano naribus indita magnam muci & pituitæ copiam extraxiſſe, nec unquam podagram amplius ſenſiſſe.

§. XVII. Sed filum diſſertationis noſtræ ad horum remediorum abuſum nos ducit, qui latiſſime patet, tantus enim ille hodierno tempore eſt, ut vix quenquam videas, qui etiam moratioribus & prudentioribus accenſeri geſtit, qui ne minimo quidem temporis intervallo carere poſſit talis modi pulverum inſpiratione, & non refertam hiſce pyxidem ſemper pera ſua circumferat, quo breviſſimis intervallis ſemper nares replet & aliis etiam

ur-

urbanitatis cauſa offert. De tali autem perverſa conſvetudine nihil boni expectari poſſe facile quivis agnoſcet. Damnum autem quod tales pulveres inferunt, differt maxime prout ingredientia varia ſunt. Si enim ex vehementibus ſternutantibus compoſiti fuerint, & ita crebertime uſurpantur, non poſſunt non graviſſima mala inde ſequi. Hujus rei *Theodor. Kerckringius obſervatione anatom. c. 2.* flebile memorat exemplum cujusdam ruſtici, quem intervectores navis Harlemo Amſtelodamum vehebãt, quique circumforanei cujusdam perſvaſu ejusmodi pulveris periculum faciebat, quo tam vehementer ſternutare primum, deinde & tantum emittere ſanguinis per naſum cœpit, ut tanquam mortuus humi procumberet, ac portatus Amſtelodamum aliquamdiu ibi remanere neceſſe habuerit. Ita etiam guttam ſerenam ſternutatoriorũ intempeſtivo uſu excitatam fuiſſe, ex obſervatione *Gulielmi Fabricii cent. 1. obſervat. 24. Plateri L. 1. praxeos. p. 239.* cognitum habemus. Deniq; experientia teſtatur in capitis gravativo dolore, vel nimia gravedine ſternutatoria adhibita Epilepſiam vel etiam Apoplexiam excitaſſe. Videantur *Rhodii analecta ad Septalii* librum §. 17. *p. 229.* It. *Nymannus de Apoplexia c. 46.*

§. XVIII. Noſter autem ſcopus præcipuus hic eſt, ut qualem noxam afferre poſſint tabacini hi pulveres improvide & continuò inſpirati, videamus. Primùm autem dicimus odoratum illos ipſos abolere poſſe. Sicuti enim nimia humiditas odorum perceptioni officit, ita etiam nimia ſiccitas membranarum nervique odoratorii odoratum tollere poteſt. Hinc *Simon Pauli Tractatu de abuſu Tabaci ac Thee* periculoſum eſſe ſcribit aſſveſcere minutatim contriti tabaci uſui, quoniam ſæpe patuit, eos, qui eodem abundanter uſi ſunt, odoris privatos fuiſſe tono. Membra-

næ enim narium nimio horum uſu, præſertim in ſiccioribus ſubjectis, calleſcunt & duriores evadunt, ut nulla vellicatio amplius ſenſum efficere poſſit. Præterea dum indeſinenter ſic & exceſſive nares pulveribus hiſce vexantur & capſulæ ſatis capaces de die evacuantur, continua ſic vellicatione facta in ſubjectis pituitoſis & ſeroſis, præſertim ſi alvus non ſuum faciat officium, attrahuntur ad nares & caput copioſiſſimæ ſeroſitates, ut deinde conſvetam viam ibi facile affectent, & cerebri vaſa ac tunicas narium humore tali infarciant, unde & vocis claritas perit, dum narium meatus ſqvalore turgidi anguſtiores facti fuerint, ut aër in voce, quod neceſſarium tamen eſt ad gratam & claram loquelam, libere non poſſit tranſire; hinc dicitur, ſie reden durch die Naſe/ deinde & tanta ſeri copioſi tali modo colluvies circa caput collecta ad ſomnolentiam, torporem & comatoſos affectus feneſtram aperire poteſt. Memorabilia ſunt bina exempla, quæ *Joſephus Lanzanus in miſcellaneis nat. curioſ. Dec. I. an. 2. obſ. §. 131.* adducit, primum ſcil. decive Ferrarienſi qui ex nimia quantitate pulveris nicotiani aſſumta coma ſomnolentum contraxit tam potens, ut neque ab acclamantibus domeſticis, neque ab alio remedio expergiſci potuerit, ſed in cubili ſedens ſtupidus omnino ac immotus manſerit, donec tandem ſeptima die extinctus ſit. Alterum de quodam ſatellite eſt, ob continuam tabaci pulveris aſſumtionem, ex phrenitide miſere interemto. Notatu digna hoc loco etiam eſt hiſtoria, quam communicat Wagnerus *in miſcellaneis nat. curioſ. an. 2. obſ. 26.* nempe virum quendam literatum ex abuſu pulveris ſternutatorii ex floribus liliorum convallium, majorana &c. confectum, aura intra aures abſcondita, ita commouiſſe membranam tympani, ut nimirum in aure dextra iſta dila-

latata aut disrupta penit9 auditum ex ea parte ſuſtulerit. Spectat huc egregius locus ex *Mercuriali de aurium affecti-bus c. 4.* De ſternutatoriis notate, niſi caput exquiſite purgatum ſit, nunquam adhibenda eſſe; quia maxime concutiuntur aures; nam dum emunguntur nares, ſemper aures correſpondent: quod ſi caput fuerit repletum, ex hac concusſione trahitur nova materia ad aures, & ita malum augetur.

§. XIX. Multo minus autem illis utiles ſunt talium pulverum attractiones, qui narium hæmorrhagiæ asſveti ſunt, utpote hiſce non tantùm ſanguinis largior fit profuſio, ſed natura etiam crebriores talismodi hæmorrhagias intendit. Tandem & illud adjiciendum eſt, detracto ſic in nimia quantitate ſero per hoc emunctorium in cholericis & ſiccioribus deficit ejus, ubi tamen neceſſaria eſt, excretio in glandulis palatinis & ſalivalibus; Cùm autem ſaliva ſecundùm noſtram ſententiam genuinum ſit alimentorum ſolvens, quo ipſorum nexus intime diſcerpitur, hinc facile patet, ex ſalivæ defectu digeſtionis vigorem labefactari & ad generationem cruditatum cauſam ſuppeditari poſſe amplisſimam. Nocent autem illis maxime qui ebrii ſunt & vino ad ebrietatem usque ſe obruerunt, præſertim ſi ſternutatoria valida hiſce pulveribus admixta fuerint. Ita *Thiermairius L. 2. c. 9. fol. 133.* ſe expertum ait, quendam potui valde deditum crebris ſternutationibus valde commotis capitis humoribus, atque ipſo vehementer concuſſo cerebro, depreſſoque in Apoplexiam incidiſſe. Poſtremo egregiam obſeruationem de incommodis, quæ ſternutamentum ſecuta fuerunt, affert *Hildanus Cent. IV. obſervat. XIII.* nempe An. 1611. Juvenem quendam Rutgerum Gummersbachium, robuſtum, & optimo corporis habitu prædi-

tum

tum. Coloniæ cognovit familiariter. Ille cùm catarrho ad dentes defluente vexaretur, empirici & circum foranei conſilium auxiliumquè implorat. Numerata pecunia curationem aggreditur, & nullo prius exhibito medicamento purgante, naribus pulverem ex radicibus, pipere, euphorbio, & ſimilibus calamo inſpirat, & bacillo ex utraque parte bifurcato inter dentes poſito, ſternutamenta provocat, & pituitatem per os & nares extrahit & quidem copioſe. Sed quid fit? eadem die ſubſecutus eſt tinnitus aurium moleſtus & doloroſus. Porro dolor iſte cùm per ſe paulatim remiſiſſet & materia ad nares defluxiſſet, ichor emanare cœpit, atque per menſes aliquot inde effluxit. Tandem odoratus ita abolitus fuit, ut ab eo tempore, ſive ſvaviſſimi, ſive ingratiſſimi odores fuerint, eos tamen percipere aut diſcernere potens non ſit.

§. XX. Pro coronidis loco etiam adjiciendæ ſunt quædam regulæ horum pulverum uſum varie determinantes. I. Plethorici, alvo adſtricta laborantes, hypochondriaci ab effrænato hujus uſu abſtineant, it. Sicciores, ſenes, illis autem commodè uti poterunt pituitoſi. II. Noxius etiam ejus eſt uſus ſtatim a cibo, conſultius eſt ſi homo jejunus illis utatur. III. Abſtinendum etiam ab hiſce pulveribus in oculorum defluxionibus calidis, ne major concitetur defluxio, it. ubi nares hæmorrhagia tentantur, quia ea magis irritat, neque locus eſt illorum, ubi in naribus exiſtit ulcus. IV. Quibus hic pulvis eſt inaſſvetus & caput plurimo humore grave eſt, tunc facile ſternutationem concitat, & ſic motu humorum importuno ad caput gravem inducit deſtillationem. V. Si ſternutatio crebra & frequens oritur, loco auxilii poteſt eſſe firma compreſſio narium circa angulos oculorum, protinus enim hoc pacto impeditur ſternutatio & ratio eſt, non quòd deſcenſus lymphæ lacrymalis ad nares inhibeatur, ſicuti nonnullis placet, ſed quòd ramus nervi quintæ conjugationis, qui abit ad nares, per rimam orbitæ oculi prius egrediatur, & poſtea per os orbitæ interius per ſinꝰ ethmoideos & oſſa cribriformia demum redeat ad nares. Hic ſi comprimitur, influxus ſpirituum qui expanſivum elaſticum hunc motũ efficiunt, quodam̃odo impeditur. Sed hæc de uſu & abuſu horum pulverum jam ſufficiant, & gratias Deo humillimas pro gratia ſua & aſſiſtentia perſolvimus.